

6. Будилович, А. С. Сочинения профессора П. В. Владимирова: А. Житие св. Алексея, человека Божия. Б. Доктор Франциск Скорина, его переводы, печатные издания и язык : Рец. проф. А. Будиловича. — СПб. : типография Имп. Академии наук, 1891. — 18 с.

7. Миловидов, А. И. Судьба русской книги в Северо-Западном крае в связи с его культурной историей / А. И. Миловидов // Христианское чтение. — 1903. — Сентябрь. — С. 348–361.

УДК 655.11:272

А. А. Суша

кандидат культурології,

БІП – Університет права і сацыяльна-інфармацыйных
тэхналогій, г. Мінск

БЕРАСЦЕЙСКІ КАТЭХІЗІС І ПЕРШЫЯ КНІГІ, НАДРУКАВАНЫЯ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ

Першай друкарняй, якая распачала сваю дзейнасць на землях сучаснай Беларусі, была Берасцейская друкарня, якая знаходзілася, як сведчаць крыніцы, на рынкавай плошчы — у самым цэнтры эканамічнага і грамадскага жыцця горада. Пачаткам гісторыі Берасцейскай друкарні трэба лічыць той жа 1553 г., калі М. Радзівіл запрасіў у Берасце вучня Эразма Ратэрдамскага, вядомага літаратара і вучонага-гуманіста Бярнарда Ваяводку. Першымі выданнямі гэтай друкарні трэба лічыць Катэхізіс з прадмовай Урбана Рэгіуса і сачыненне Крыштафа Імлера «Сумарыуш дзесяці заветаў Божых...».

Беларускія землі ў XVI ст. былі ў поўнай меры ўключаны ў культурны працэс знакавай для сусветнай культуры эпохі Рэнесансу. Гэта стала вынікам актывізацыі палітычных, эканамічных і культурных кантактаў з іншымі народамі. Адною з ключавых з'яў той эпохі стала пашырэнне гуманістычных тэндэнцый, рост цікавасці да чалавека, асобы. Разам з гэтым узнялася цікавасць да ўнутранага свету і каштоўнасцей чалавека.

У XVI ст. Еўропу захапіла Рэфармацыя — магутны рэлігійны рух, скіраваны на абнаўленне і рэфармаванне хрысціянства, ліквідацыю злоўжыванняў царквы, вяртанне да першакрыніцы веры — Бібліі. Пачаткам Рэфармацыі, звычайна, лічыцца абнародаванне 31 кастрычніка 1517 г. доктарам багаслоўя Вітэнбергскага ўніверсітэта Марцінам Лютарам так званых «95 тэзісаў». Аднак даволі хутка ідэі еўрапейскіх багасловаў прынялі многія беларускія шляхцічы, прычым не толькі католікі, але і праваслаўныя.

Сапраўдным дасягненнем эпохі Адраджэння стала беларускае кнігадрукаванне і яно таксама аказалася цесна звязаным з пашырэннем ідэй Рэфармацыі. Друкаванне кніжнай прадукцыі адыграла выключна важную ролю ў зараджэнні культуры Новага часу, пашырэнні рэлігійных і навуковых ідэй, фарміраванні грамадскай свядомасці. Нярэдка менавіта друкароў і выдаўцоў называюць ледзь не галоўнымі творцамі беларускага Адраджэння. Больш таго, на іх дзейнасці даследчыкі робяць асаблівы акцэнт пры вызначэнні асобных этапаў у гісторыі эпохі: раннія Адраджэнне пры гэтым найперш звязваецца з дзейнасцю беларускага і ўсходнеславянскага першадрукара Францыска Скарыны, а сталае — з працай шматлікіх друкароў самай рознай канфесійнай арыентацыі — Сымона Буднага, Васіля Цяпінскага, Івана Фёдарова, Пятра Мсціслаўца, братоў Кузьмы і Лукі Мамонічаў і інш. Так ці іначай, менавіта кнігадрукары і кнігавыдаўцы сталі сапраўднымі героямі свайго часу, якія істотна ўплывалі на фарміраванне айчыннай культуры.

І ўсё ж у гэтым шырока вядомым пантэоне найбольш вядомых друкароў і пераліку першых беларускіх друкарань маюцца сур'ёзныя прабелы. Справа ў тым, што выдавецкая дзейнасць Ф. Скарыны распачалася далёка ад зямель Беларусі і лічыць выпуск ім у Празе ў 1517–1519 гг. цэлага шэрагу кніг Старога Запавету Бібліі нельга лічыць уласна беларускім кнігадрукаваннем: не толькі таму, што гэта адбывалася далёка ад Беларусі, але і таму, што ў Празе Скарына непасрэдна кнігадрукаванне не займаўся, а скарыстаўся, што амаль пэўна можна сцвярджаць, паслугамі адной з мясцовых ужо існуючых друкарань. Што ж тычыцца сапраўды заснаванай Скарынам друкарні ў Вільні, а таксама пазнейшых віленскіх друкарань Васіля Цяпінскага, Васіля Гарабурды, братоў Мамонічаў, Яна Карцана і інш., а таксама Заблудаўскай друкарні, то, на вялікі жаль, у выніку адміністрацыйна-тэрытарыяльных пераездзлаў XX ст. гэтыя тэрыторыі (Віленшчына і Падляшша) былі выключаны са складу Беларусі і перададзеныя іншым краінам (Літве і Польшчы адпаведна).

У выніку сур'ёзным пытаннем застаецца якая ж друкарня была першай на землях сучаснай Беларусі і з якіх кнігі яна друкавала.

Пасля выдання Ф. Скарынам свайго Апостала ў 1525 г. на больш як чвэрць стагоддзя наступіў перапынак у айчынным кнігадрукаванні. Але ў 1550–1570-я гг. адбыўся новы, яшчэ больш моцны, ўсплёск кнігадрукарскай практыкі, калі ў Беларусі адкрываліся ўсё новыя і новыя друкарні. Прычым яны працавалі не толькі ў сталічнай Вільні, дзе іх з'явілася адразу некалькі, але

і ў Берасці, Нясвіжы, Лоску, Заблудаве, Цяпіне. Гэтыя друкарні адрозніваліся паліграфічнымі і фінансавымі магчымасцямі, выпускалі літаратуру рознага зместу, на розных мовах, розную па канфесійнай скіраванасці. Пры гэтым усе яны мелі прыватны характар і не існавала нейкай афіцыйнай дзяржаўнай друкарні (для параўнання, у Маскоўскай дзяржаве ў XVI ст. існавала толькі адна друкарня і тая была цалкам падкантрольная царскай уладзе).

Беларускае кнігадрукаванне ў XVI ст. дасягнула вельмі высокага ўзроўню. Яно пачалося на некалькі дзесяцігоддзяў раней расійскага і ўкраінскага, па колькасці выданняў у той час яно амаль у пяць разоў пераўзыходзіла маскоўскае і ў тры разы ўкраінскае. Значна шырэй, чым на суседніх землях, у ім былі прадстаўлены палемічныя, вучэбныя, прававыя і іншыя свецкія выданні. У другой палове XVI ст. на беларускіх землях працавала не менш за 20 друкарань, якія, бясспрэчна, вызначалі кірунак думак народных мас, адыгралі вядучую ролю ў духоўным развіцці грамадства.

Першай друкарняй, якая распачала сваю дзейнасць на землях сучаснай Беларусі, была Берасцейская друкарня. Некалькі незвычайным, на першы погляд, можа падавацца выбар месца яе заснавання — Берасце. Але аналіз тагачасных рэалій дазваляе ўпэўнена казаць, што гэты выбар не быў выпадковым.

У XVI ст. гэты заходнебеларускі горад уяўляў сабою вялікі і развіты цэнтр з шырокімі міжнароднымі эканамічнымі і культурнымі кантактамі. Яшчэ з пачатку XIV ст. ён уваходзіў у склад ВКЛ, хаця на яго перыядычна прэтэндавалі то валынскія князі, то польскія каралі, нападалі крыжакі і татары. Вайсковае значэнне Берасця падкрэслівае той факт, што менавіта тут у 1409 г. адбылася сустрэча, на якой вялікі князь літоўскі Вітаўт, польскі кароль Ягайла і татарскі хан Джэлаал ад-Дзін вырашылі даць адпор крыжакам і абмеркавалі план летняй кампаніі супраць Тэўтонскага ордэна, галоўнай падзеяй якой стала Грунвальдская бітва 1410 г. (у якой прымала ўдзел Берасцейская харугва). Сімвалічна і тое, што менавіта ў Берасці ў 1515 г. быў зацверджаны вайсковы статут ВКЛ.

Дзякуючы створаным умовам Берасце стала адным з найважнейшых палітычна-адміністрацыйных цэнтраў. Тут у 1446, 1453–1454, 1460–1461, 1471, 1478, 1505, 1511, 1515 і 1518 гг. адбываліся соймы ВКЛ — пасяджэнні галоўнага заканадаўчага органа краіны [4, с. 47]. Яшчэ ў 1413 г. пасля адміністрацыйнай рэформы было ўтворана Берасцейскае староства. З 1513 г. Берасце стала цэнтрам павеата, з 1520 г. — ваяводства (спачатку Падляшскага, а з 1566 г. — Берас-

цейскага), а з 1598 г. — эканоміі. У XVI–XVII стст. эканомія з’яўлялася асобнай адміністрацыйна-гаспадарчай адзінкай, маёмасць якой здаваліся ў арэнду і забяспечвала патрэбы каралеўскага двара. У 1554 г. горад у адпаведнасці з Прывілеем караля і вялікага князя Жыгімонта Аўгуста атрымаў права на карыстанне гербавай пячаткай з выявай чатырохкутнай вежы на чырвоным полі на фоне зліцця дзвюх рэк.

Гаспадарчае жыццё ў Берасці было вельмі насычаным і разнастайным. Яно першым з гарадоў Беларусі атрымала магдэбургскае права — 15 жніўня 1390 г. яго надаў кароль польскі і вялікі князь літоўскі Ягайла. Кіраванне горадам ажыццяўляла рада, якая складалася з лаўнікаў, радцаў (дарадчыкаў) і двух бурмістраў. Пры гэтым ўсе члены рады абіраліся гараджанамі. Для правядзення рашэнняў дзяржаўнай улады ў горадзе працаваў войт, які прызначаўся непасрэдна вялікім князем.

Вельмі багатым было ў Берасці і духоўнае жыццё: са старажытных часоў тут знаходзілася некалькі драўляных і мураваных цэркваў (з кафедральным мураваным саборам у імя святога Мікалая), у 1412 г. па фундацыі вялікага князя Вітаўта быў пабудаваны парафіяльны касцёл Святога Крыжа і Найсвяцейшай Дзевы Марыі (разабраны ў 1842 г. пры будаўніцтве крэпасці). У далейшым колькасць храмаў і манастыроў розных канфесій увесць час павялічвалася. Канец XVI ст. азначыўся ў Берасці адкрыццём у 1590 г. праваслаўнай брацкай школы, на што быў атрыманы дазвол царкоўных і свецкіх уладаў. На наступны год у будынку насупраць царквы Святога Мікалая пачала дзейнічаць школа. Урэшце зусім невыпадкава менавіта ў Берасці напрыканцы стагоддзя адбылася найважнейшая падзея ў духоўна-рэлігійным жыцці Беларусі XVI ст. — Берасцейская царкоўная ўнія 1596 г.

З Берасцем звязана жыццё і праца многіх вядомых грамадскіх і культурных дзеячаў. Напрыклад, адным з мясцовых старастаў быў выдатны дзяржаўны дзеяч ВКЛ Астафей Валовіч, які лічыцца адным з аўтараў Статутаў ВКЛ 1566 і 1588 гг. У 1539–1550 гг. берасцейскім рабінам быў Саламон бэн Іяхіль Лурыя — адзін з самых вядомых і аўтарытэтных талмудыстаў у ВКЛ. У 1592 г. у Берасце прыехаў працаваць настаўнікам вядомы педагог Лаўрэнцій Зізаний, дзе ён склаў адзін з першых ў Беларусі Буквароў — «Науку ку читанню и розуменю писма словенского...» (1596) і знакамітую Граматыку царкоўнаславянскай мовы (1596). Вядомым царкоўным і культурным дзеячам таго часу стаў Іпацый Пацей, уладзіміра-берасцейскі епіскап і мітрапаліт, пісьменнік-палеміст і адзін з ініцыятараў Берасцейскай царкоўнай уніі. З Берасця і на-

ваколя паходзяць такія вядомыя царкоўныя і грамадскія дзеячы як Афанасій Філіповіч і Казімір Лышчынскі.

І ўсё ж найбольш яркай Берасцейскай фігурай XVI ст. трэба назваць князя Мікалая Радзівіла Чорнага, які ў 1550 г. быў прызначаны берасцейскім старастам. Ён зрабіў вельмі шмат для росквіту і славы горада. М. Радзівіл лічыцца адным з найбольш заможных і ўплывовых людзей свайго часу. Дзякуючы роднасным стасункам з каралеўскім дваром (ён паспяхова аддаў сваю стрыечную сястру Барбару Радзівіл за караля Жыгімонта Аўгуста) ён атрымаў дадатковыя ўплыў і дзяржаўныя пасады. У лютым 1549 г. ён атрымаў ад караля ва ўладанне Берасцейскае староства [6, s. 337], а ў снежні 1550 г. стаў канцлерам ВКЛ. У 1551 г. у Берасце з вялікай працэсіяй завітаў сам кароль і вялікі князь Жыгімонт Аўгуст. Менавіта тут М. Радзівіл атрымаў з рук караля прывілей на віленскае ваяводства, застаючыся адначасова ўладальнікам Берасцейскага староства, а таксама маршалкам і канцлерам [6, s. 337]. Міжнародныя амбіцыі князя падтрымала атрыманне ім тытула князя Святой Рымскай Імперыі [6, s. 337; 8 s. 103]. На той час ужо ніякі іншы магнат у ВКЛ не мог супернічаць з ім па палітычным уплыве і маёмасных уладаннях. Урэшце яго нездарма часам называюць «некаранаваным ўладаром Вялікага Княства».

Для гэтага даследавання трэба сказаць, што менавіта М. Радзівіл стаў адным з галоўных апекуноў пратэстанцкага руху ў ВКЛ. Пэрыяд яго працы даследчыкі называюць «культмінацыйным пунктам рэфармацыйнай эпохі ў Літве» [3, с. 210].

У Берасце М. Радзівілам былі запрошаны ў вялікай колькасці найлепшыя вучоныя, філосафы, багасловы, выкладчыкі і друкары з розных краін Еўропы [8, s. 105]. Фактычна тут паўстаў першы ў Беларусі і адзін з першых ва Усходняй Еўропе асветніцкі цэнтр новага тыпу, які распачаў новую эпоху ў развіцці навукі і адукацыі. Берасце стала адным з еўрапейскіх цэнтраў інтэлектуальнага жыцця, уключылася ў галоўныя навуковыя і багаслоўскія дыскусіі свайго часу. Адсюль ішла камунікацыя з вядомымі мыслярамі, грамадскімі і культурнымі дзеячамі ў Жэневе, Базэлі, Кракаве, Каралёўцы, Вільні. Нагадаем, што гэта адбывалася ў той час, калі яшчэ не існавала ні Віленскай акадэміі, ні Полацкага калегіума, ні Астрожскай школы з навукова-літаратурным гуртком пры ёй. Па аналогіі з імі Берасцейскае таварыства інтэлектуалаў магло ператварыцца ў адзін з першых айчынных універсітэтаў.

У сувязі з гэтым цалкам заканамерна, што менавіта ў Берасці М. Радзівіл адкрыў першую на тэрыторыі сучаснай Беларусі дру-

карню, якая знаходзілася, як сведчаць крыніцы, на рынкавай плошчы [2, с. 205] — у самым цэнтры эканамічнага і грамадскага жыцця горада. Праца друкарні прыцягвала шматлікіх інтэлектуалаў не толькі з Беларусі, але і з далёкага замежжа. Яна праславіла не толькі многіх пісьменнікаў і навукоўцаў, аўтараў таленавітых твораў свайго часу, але і стваральніка і мецэната — князя М. Радзівіла — і сам горад Берасце, які стаў калыскай кнігадрукавання на землях Беларусі.

Ідэя заснавання ўласнай друкарні, верагодна, нарадзілася ў М. Радзівіла падчас падарожжа па Германіі ў 1553 г. Як вядома, у той час ён канчаткова перайшоў на пазіцыі Рэфармацыі. У Германіі ж князь найбольш поўна здолеў ацаніць патэнцыял друкаванага слова, якое павінна было стаць моцнай зброяй у папярэнні новых ідэй.

Пачаткам гісторыі Берасцейскай друкарні трэба лічыць той жа 1553 г., калі М. Радзівіл запрасіў у Берасце вучня Эразма Ратэрдамскага, вядомага літаратара і вучонага-гуманіста Бярнарда Ваяводку. Верагодна, некаторы час перад прыездам у Берасце ён паспеў папрацаваць у Кракаве, а таксама ў Каралёўцы пры двары прускага герцага Альбрэхта. Адтуль ён і быў запрошаны М. Радзівілам для арганізацыі друкарні ў Берасці. Менавіта праца ў Берасці прынесла яму славу, бо пра ранейшы перыяд дзейнасці Б. Ваяводкі захавалася мала звестак. Хіба толькі тое, што ў Кракаве ён паспрабаваў свае сілы ў напісанні падручніка па арыфметыцы «Algorytm to jest nauka liczby» («Алгарытм альбо навука лічбы»), які ў 1553 г. сам і надрукаваў [5, с. 250], а пры двары прускага герцага займаўся перакладам асобных частак Бібліі.

Недзе ў першай палове 1553 г. Б. Ваяводка разам са сваім паплечнікам Андрэем Тшэцескім, у будучым славутым паэтам, перакладчыкам і грамадскім дзеячам, з'явіўся ў Берасці і даволі хутка распачаў сваю працу. Яго выданні, як мяркуюць даследчыкі, мелі лютаранскі характар, што адпавядала і тагачасным поглядам М. Радзівіла.

Сёння даволі складана сказаць, з якой менавіта кнігі пачалося берасцейскае кнігадрукаванне. Магчыма, ім было перакладзенае з лацінскай на старапольскую мову сачыненне Крыштафа Імлера «Summariusz dziesięciorga przykazania Bożego» («Сумарыуш дзесяці запеветаў Божых...», 1553) — твора катэхетычнага тыпу. Гэта кніга не захавалася да нашых дзён і пра яе існаванне і змест мы можам меркаваць толькі па другасных крыніцах.

Больш пэўная інфармацыя маецца пра іншае выданне, якое пабачыла свет у тым жа 1553 г. ці некалькі пазней. Гаворка ідзе

пра выдадзены Б. Ваяводкам Катэхізіс, падзелены на дзве часткі — «Katechismus mnyeyszy, to yest Nauka s krotkim wykładem przednyeyszych częstkach zakonu Krzesciańskiego dla ludu prostego» («Малы Катэхізіс, г. зн. Навука з кароткім выкладам Закону Хрысціянскага для простага люду») і «Katechismus wyetssy, to yest nauka krzesciyanśka o Bodze u o Wyerze swyętey w ktorey Ocyec z Synem rozmawuayą» («Вялікі Катэхізіс, г. зн. Хрысціянская навука пра Бога і святую веру, у якой бацька з сынам размаўляюць»). Змест Катэхізіса сёння вядомы даволі добра, што дазваляе называць Берасцейскі катэхізіс 1553 г. першым берасцескім выданнем і нават першым выданнем, якое выйшла друкам на землях Беларусі.

Катэхізіс быў арыгінальным і шмат у чым наватарскім творам. Асновай для яго паслужыў знакаміты Катэхізіс, створаны М. Лютарам. Аднак тэкст быў істотна даправаваны. Магчыма, працу па яго рэдагаванні і перакладзе на польскую мову выканаў сам Б. Ваяводка. У якасці прадмовы для Катэхізіса быў выкарыстаны тэкст паслядоўніка і сябра М. Лютара Урбана Рэгіуса.

Як лічыцца, Б. Ваяводка пераклаў з лаціны і Катэхізіс самога У. Рэгіуса «Sposoby a obuczaje nyektore...» («Некаторыя спосабы і звычай...»), які быў выдадзены ў 1554 г. Гэта, як, верагодна, і іншыя, выданне было надрукавана «па волі і загадзе» М. Радзівіла і прысвечана яго жонцы Эльжбэце.

Такім чынам, пачатак выдавецкай дзейнасці Б. Ваяводкі ў Берасці быў вельмі актыўным. Аднак названыя вышэй выданні, на вялікі жаль, не захаваліся да нашых дзён. Апошнія з вядомых асобнікаў загінулі ў полымі Другой сусветнай вайны — падчас жыхлівага пажару ў Бібліятэцы Красінскіх у Варшаве ў 1944 г. Важнай і цікавай падаецца інфармацыя, што адзіны вядомы асобнік берасцейскага Катэхізіса быў набыты Бібліятэкай Красінскіх ў 1907 г. у вядомага беларускага грамадскага і культурнага дзеяча Івана Луцкевіча, а перад тым ён захоўваўся ў розных кнігазборах у Шчорсах (бібліятэка Храптовічаў) і Мінску (калекцыя Генрыха Татура) [7, с. 35].

Яркі пачатак працы Берасцейскай друкарні быў, на жаль, вельмі кароткім і трагічна абарваўся: у 1554 г. Б. Ваяводка патануў у «берасцейскай рацэ» (Мухавец ці Буг) [4, с. 55]. Магчыма, яго смерць не была выпадковай, а стала вынікам яго прафесійнай дзейнасці і рэлігійных поглядаў, бо па некаторых звестках разам з друкаром патанула нямала яго выданняў. Гэта інфармацыя дазваляе выказаць меркаванне, што ідэйныя апаненты маглі патапіць яго ў рацэ разам з кнігамі. У любым выпадку выданні Б. Ваяводкі зрабілі моцнае

ўражанне і былі заўважаны не толькі прыхільнікамі Рэфармацыі, але і яе праціўнікамі далёка за межамі ВКЛ [7, с. 37].

Пры такіх трагічных абставінах дзейнасць Берасцейскай друкарні была часова перапынена. Нават абсталяванне друкарні, якое належала, відаць, асабіста Б. Ваяводку, апынулася ў Кракаве, дзе ва ўдавы друкара яго купіў Мацей Віжбета. Папличнік друкара А. Тшэцескі неўзабаве таксама пакінуў Берасце.

Далейшая гісторыя Берасцейскай друкарні была забяспечана імкненнем амбіцыйнага М. Радзівіла прыцягнуць яе дзейнасць. І працяг быў вельмі яркім: далейшыя берасцейскія выдаўцы і друкары, сярод неабходна найперш назваць Яна Малецкага, Станіслава Мурмэлуса і Цыпрыяна Базыліка, дасягнулі сапраўднага майстэрства і заслужылі вялікую славу. Чаго вартае толькі выданне знакамітай Берасцейскай Бібліі ў 1563 г., якое лічыцца шэдэўрам кніжнай культуры сусветнага ўзроўню.

І ўсё ж пачатак быў закладзены менавіта Б. Ваяводкам. Каб ушанаваць пачатак кнігадрукавання на беларускай зямлі, у 2023 г. намі супольна з берасцейскімі і мінскімі калегамі быў рэалізаваны навукова-выдавецкі праект, прысвечаны Берасцейскаму Катэхізісу — першаму добра вядомаму выданню друкарні [1]. У новай публікацыі прадстаўлены не толькі арыгінальны тэкст Берасцейскага Катэхізіса і яго пераклад на беларускую і англійскую мовы, але і цэлы шэраг навуковых даследаванняў, прысвечаных дадзенаму кніжнаму помніку.

Каштоўнасць таго ці іншага кніжнага помніка заўсёды суб'ектыўная, яна можа мяняцца ў часе і залежыць ад нашага успрымання. Адна і тая ж кніга можа ў розныя перыяды гісторыі ўспрымацца як важны артэфакт нацыянальнай культуры, а ў іншыя — быць зусім не заўважнай, непатрэбнай, нецікавай для грамадства. Так адбылося і з Берасцейскім Катэхізісам, вяртанне якога ў грамадскую свядомасць толькі адбываецца ў наш час. Так ці іначэй, хочацца спадзявацца, што памяць пра першае выданне, якое пабачыла свет на тэрыторыі Беларусі, захаваецца ў свядомасці нашчадкаў.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Берасцейскі катэхізіс 1553. Беларускі першадрук = Bieraście Catechism of 1553. The first book printed in Belarus. — Мінск : Нац. б-ка Беларусі, 2023. — 364 с.
2. Документы Московского архива Министерства юстиции. — Т. 1 / М. Довнар-Запольский. — М. : Товарищество типографии А. И. Мамонтова, 1897. — 594 с.
3. Плисс, В. Исторический очерк проникновения и распространения реформации в Литве и Западной Руси / прот. В. Плисс // Христианское чтение. — 1914. — № 2. — С. 199–234.

4. Суша, А. Асэнсаванне шэдэўра. Берасцейская Біблія / Алесь Суша. — Мінск : Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 2020. — 259 с.

5. Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku / Oprac: A. Kawecka-Gryczewa, K. Korotajowa, W. Kraewski. — Wrocław ; Kraków : Inst. Badan Lit. PAN, 1959. — Z. 5 : Wielkie Ksiestwo Litewskie. — XVII, 270, [2] s.

6. Polski słownik biograficzny. — Warszawa : Instytut Historii PAN ; Kraków : Polska Akademia Umiejętności ; Wrocław [etc.] : Ossolineum, 1987. — T. 30/2. Z. 125. — S. 193–384.

7. Sarzyńska, S. Prolegomena do badań nad Katechizmem Brzeskim w świetle początków brzeskiej drukarni / Sarzyńska S., Kucharska A., Zuziak S. // Берасцейскія кнігазборы : праблемы і перспектывы даследавання. — Брэст, 2016. — С. 34–42.

8. Syrokomla, W. Wędrówki po moich niegdyś okolicach. Wspomnienia, studia historyczne i obyczajowe / Syrokomla Władysław. — Wilno : Druk. J. Zawadzkiego, 1853. — 248 s.

УДК 092(517.3)

Энхбат Мунхцэцэг

кандидат филологических наук, доцент
Институт языка и литературы МАН,
Улан-Батор, Монголия

ИЗ ИСТОРИИ МОНГОЛЬСКОГО КСИЛОГРАФИЧЕСКОГО КНИГОПЕЧАТАНИЯ

С XIII по XX века монгольские ксилографисты создавали культурную историю монгольского ксилографического книгопечатания, и этим способом печатались разные книги, связанные с изучением истории, культуры и языка монголоязычных народов. Большое количество из них дошли до нашей дней. В данном докладе рассматривается краткое описание истории ксилографической печати.

В разные исторические периоды монголы использовали ряд алфавитов, таких как старомонгольский, квадратный, ясный и соёмбо, и печатали большое количество книг с использованием этих алфавитов. Все эти книги являются важной частью истории культуры монголоязычных народов.

Большое количество печатных монгольских книг дошли до наших дней, и многие из них бережно хранятся в библиотеках, музеях и архивах разных городов мира. Одним из крупнейших собраний монгольских книг в Европе располагает г. Санкт-Петербург. В Азии богатые собрания имеют г. Улан-Батор и Пекин. Также относительно небольшие собрания хранятся в городах Копенгаген, Киото, Токио, Париж, Улан-Удэ, Хухэ хото, Казань.